

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ח' סוכות תשע"ו א' אדר א' תש"ס

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagiben@neto.net.il

הנושא: סגולת מצות סוכה

שם הו"ה אדני"י שהם ח' אותיות, אז ח' אלו יתוספו על בני ישראל והם גי' תר"א כמספר תורה וגבר ישראל, ואם ח"ו ישראל אינם מייחדים הו"ה אדני"י, אז נשאר בני ישראל גימטריה תר"ג, וגורם כי "גבלת עמים" יעלו תר"ג עם האותיות כגימטריה של בני ישראל וחס ושלוה הסטרא אחרא והקדושה שוים, ולוקח הסטרא אחרא השפע ושולטים על ישראל. ע"כ.

לפי זה יש לומר, כתב בספר ביכורי יעקב (סימן תרכ"ה): ויזהרו מאוד לקיים מצות סוכה, שמספר שמה צ"א, כמנין שמות הקדושים. היינו הו"ה ואדנות. יעו"ש. אם כן על ידי קיום מצות סוכה זוכים ישראל לייחד שם הו"ה ואדנות ומחמת כן גוברים על אומות העולם.

והנה, אומרת הגמרא בסוכה (מה): מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא "מוצא", יורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה. ושואלת הגמרא: מאי טעמא קרי ליה מוצא? אידי דמיפק מכרגא דמלכא קרי ליה מוצא. ע"כ. והיינו, כיון שהוציאו מקום זה מכלל חיוב המס, לכן נקרא "מוצא" כי הוצא מן המס.

וכתב על כך הגאון רבי שמעון סופר זצוק"ל בספרו שיר מעון (על הושענא רבה) שביטול המס מדבר על "כרגא דמלכא דשמיא", אלו היסורים שנגזרו על האדם לסבול בהאי עלמא. וידוע מה שכתב האר"י הקדוש בשער הכוונות (דרושי חג סוכות דרוש ח'), שבהושענא רבה כשחובטים את חמשת הערבות, מבטלין את כל הדינים וממילא אין עוד מס לשלם למלך, ולכן היו מלקטים את ההושענות מ"מוצא" לרמז שנפטרים ביום זה מכרגא דמלכא.

ולפי דרכינו נראה לפרש שבוחרים דוקא את הערבה אשר היא עץ שאין בו לא טעם ולא ריח ואף לא מוציא פירות, ורומז אל אומות העולם, כי אחר שבחג סוכות נתברר ונתאמת את מעלתם של ישראל על אומות העולם, ואין עוד יניקה לסטרא אחרא, ממילא אם חלילה וחס נגזרה איזו גזירה רעה על כלל ישראל, יש להעבירה על אומות העולם, בבחינת "ואתן אדם תחתך" ולכן אנו לוקחים את הערבה הרומזת על אומות העולם וחובטים בה.

אחר שנתבאר כי הסוכה היא המפרידה ומבדילה בין ישראל לבין האומות העולם, יש לציין למה שכתב הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצוק"ל בספרו יד מצרים (על הגדה של פסח), שמביא כי ישראל נבדלו מאומות העולם בכך שרק להם ניתנה הנבואה, וז"ל: ישראל יבדלו בג' מדריגות: האחת, במה שניתן להם התורה ומצוות להיותם עובדי ה' ודבוקים ברצונו. וב', הוא מה שהם מתנהגים בהשגחה הפרטית... ואין הטבע מושל בהם, כמו שהיו במדבר ובארה"ק ואף גם בגלות בנסים נסתרים. והג', מה שהשכינה שורה בהם ונמצא בה ענף הנבואה ורוה"ק וכמאמרם 'ביקש שלא תשרה שכינה רק על ישראל'.

המעלה השלישית שהוא ענין הנבואה ורוה"ק זכו ע"י יעקב אבינו עה"ש שהיתה מיטתו שלימה וכל זרעו כשרים, וכמ"ש רבותינו ז"ל 'אין השכינה שורה אלא על משפחה מיוחסת' וכו', ולכן כל זמן שזרע אברהם ויצחק לא נזדכך כראוי, לא זכו לגילוי שכינה

הגמרא במסכת עבודה זרה (החל מדף ב: והלאה) מביאה בענין העתיד לבוא: "דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא רבי שמלאי, לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר, למי שעסק בה יבוא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא וכו'. אומרים לפניו: רבש"ע! כלום נתת לנו ולא קבלנוה ומי מצי למימר הכי, והכתיב "ויאמר ד' מסיני בא וזרח משעיר למו וכו'", אמר רבי יוחנן: מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה וכו'. א"ל הקב"ה וכו' שבע מצוות שקבלתם היכן קיימתם וכו'? אמרו לפניו: רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה. אמר להן הקב"ה: שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת, אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה וכו'. מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם כמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנא' "ננתקה את מוסדותימו ונשליכה ממנו עבותימו" וכו'. והאמר רבא, מצטער פטור מן הסוכה? נהי דפטור בעוטי מבעטי?! מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהם וכו'.

ודבר מענין מובא במחזור ויטרי, שמגיפה זו שעתיד הקב"ה לנגוף באותם אומות העולם שלא יקימו מצות סוכה, תהיה בשבת חול המועד סוכות.

עכ"פ מתבאר מדברי הגמרא זו, שההבדל בין ישראל לבין אומות העולם מתבטא במצות סוכה.

והטעם שהסוכה היא זו שמבדילה בין ישראל לבין אומות העולם, כתב הרמח"ל בספרו דרך ה' (ח"ד פ"ח) וז"ל: הנה, ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרך הרוחניות. והוא, כמו שעל ידי העננים הם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים ומנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו ועליונים ממש על כל גויי הארץ.

ודבר זה נעשה בשעתו לישראל להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו ית' ומקיף כל צדיק מישראל ומבדילו מכל שאר בני האדם, ומנשאו למעלה מהם, ומשימו עליון על כולם, ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה. עכ"ל.

ונראה לומר כי על ידי מצות סוכה ישראל מתגברים על אומות העולם, וזאת על פי מה שכתב החיד"א בספרו דבש לפי (מערכת ב' אות כ"ו) בשם ספר אספקלריא המאירה, שכאשר הקדושה וסטרא אחרא שוים, אז הסטרא אחרא לוקחת מהקדושה ואומות העולם הם שולטים בישראל ח"ו, והנה "גבלת עמים" הוא כחשבון בני ישראל חסר ח', ואם ישראל עושים רצונו של מקום ומייחדים

בקביעות כמו שהיה אצל יעקב, והוא מה שנאמר אצל לא יעקב יאמר עוד שמך וגו' ואמרו רז"ל 'מנין שקרא לו הקב"ה ליעקב אל שנאמר ויקרא לו אל אלוהי ישראל וכו'. ולכן הוצרך ללון במקום ביהמ"ק שמשם ענף הנבואה מתפשט כמ"ש 'גיא חזיון' שכל החוזים מקבלים נבואתם משם וכו' עכ"ל.

נמצא לפי דבריו שעם ישראל זכו למעלת הנבואה ולא אומות העולם בזכות יעקב אבינו. והנה כתב הטור (סימן תי"ז) שחג סוכות הוא כנגד יעקב אבינו, יעו"ש. לפי זה נבין מה שכתב רבינו בחיי (פרשת ראה ד"ה ודרך הקבלה), ש"סוכה" היא מלשון (מגילה יד.) "סוכה (-) (הסתכלות) ברוח הקודש", שעל ידי מצות סוכה זוכה לרוח הקודש ולדרגת נבואה. וזאת בזכות יעקב אבינו שכוחו מתעורר בחג סוכות.

ונראה להסמיק זאת לפסוק: "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות השבתי את בני ישראל", "ידעו" מלשון "דעת" (כך כתב בספה"ק שפת אמת סוכות תר"מ), ורש"י מפרש את הפסוק (כי תשא ל"א, ג'): 'ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת' "ובדעת רוח הקודש". ע"כ. נמצא כי על ידי מצות סוכה זוכה לרוח הקודש ולנבואה.

ויש לתת טעם לזה, שכן מצינו בנדרים (לח.): "אמר רבי יוחנן אין הקב"ה משרה שכנינו אלא על גבור עשיר חכם ועניו, וכולן ממשה וכו'. ע"כ. ונראה לומר, כי בסגולת הסוכה להמשיך על המסתופף בה, את ארבעת המעלות הללו.

"גיבור" - שכן הפסוק אומר "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" "אזרח" גימטריא גבורה, היינו שעל ידי מצות סוכה זוכה לגבורה.

[ובל נחשוב שהכח לא ראוי לצדיקים, שכן שנינו במשנה באבות (פ"ו מ"ח): "רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר, הנוי והכח והעושר וכו' נאה לצדיקים ונאה לעולם". ופירש היעב"ץ בספרו לחם שמים שם: "הכח מעלה גדולה צריכה מאד לתורה כמו שאמר רבי יוחנן לרש לקיש חילך לאורייתא (בבא מציעא פד.), לפי שמתשת כח (סנהדרין כו:).]

"עשיר" - המשנה בראש השנה (טו) אומרת שבחג סוכות נידונין על המים. והיינו שחג סוכות הוא יסוד קבלת שפע הפרנסה לכל השנה. וכמו שמצינו בסידור האריז"ל הנקרא סידור רבי שבתי (סדר כוונת הסוכה), שכתב, שבחג סוכות משפיע הקב"ה לישראל שובע.

וזאת משום, שכתב האריז"ל בשער הכוונות (סוכות דרוש ד) כי סוכה בגימטריא שני שמות הו"ה ואדנות, שכן אותיות כ"ו מן סוכה גימטריא שם הו"ה, ואילו אותיות ס"ה מן סוכה בגימטריא אדנ"י. ושניהם יחד כ"ו ס"ה, הם צירוף סוכה שמספרם הו"ה אדנ"י. וכתב בספר פרי עץ חיים (שער הזמירות פרק ה) וז"ל: "פותח את ידך". יש בו ג' כוונות: א', באשרי דומירות, ואחד באשרי של ובא לציון, ואחד באשרי דקודם מנחה. אמנם הכוונה של עתה היא זאת, כי תכווין בראשי תיבות של פא"י, והוא שם אחד מע"ב שמות, וגם הוא סוד חיבור הו"ה אדנ"י גימטריא וכו'. והנה כבר ידעת מה שנזכר בזוהר ובתיקונים, את ידך קרי ביה יודך. והם ב' יודין של הו"ה ואדנ"י וביניהם ו' אותיות, וכו' וזהו פותח את ידך. ע"כ.

ומבואר שהפרנסה נמשכת מב' שמות הו"ה אדנ"י, שמספרם צ"א, כמנין ראשי תיבות: "פ'ותח א'ת י'דך", ועל ידי מצות סוכה שגם כן מספרה עולה צ"א ממשיך על ידה שפע פרנסה לכל השנה.

וכן הגמרא בעבודה זרה (ג) אומרת, שלעתידי יאמר הקב"ה לאומות מצוה קלה יש לי וסוכה שמה וכו' ושואלת הגמרא: ואמאי קרי ליה מצוה קלה? משום דלית ביה חסרון כיס. ובספר "צבי לצדיק" (מאמר לודש אדר מאמר ח) פירש, שמצות סוכה ממשיכה פרנסה טובה וכלכלה וליכא חסרון כיס.

ונראה לתת טעם מדוע מצות סוכה משפיעה פרנסה, משום שהגמרא בבבא מציעא (ע"ה): אומרת, שמי שאין לו פרנסה בעיר אחת ילך לעיר אחרת. נמצא כי לפעמים נגזר לאדם גלות, וצריך לעזוב את עיר מגוריו, ולכן הקב"ה מונע ממנו פרנסה עד שיעזוב את גיר מגוריו ויקיים גזירת גלות. אולם על ידי שעוזב את ביתו ויצא לסוכה מקיים בזה גזירת גלות, ממילא סרה הסיבה הגורמת למניעת הפרנסה, וזוכה שוב לשפע של פרנסה טובה.

"חכם" - שכן כתב השפת אמת (סוכות, תר"מ) על פסוק זה "למען ידעו דרתיכם", שמפרש מילת "ידעו" מלשון דעת וז"ל: וחג הזה מחלק דעת לכל אחד מנפשות בני ישראל כפי מדרגתו, והוא התורה שיש בה פרד"ס וכו'. עכ"ל.

"עניו" - שכן כל מהותה של הסוכה היא דירת עראי כדאיתא בסוכה (ב), וכמו שכתב הכלי יקר בפרשת אמור (כ"ג, מ"ב) עה"פ

"כל האזרח בישראל ישבו בסוכה", וז"ל: נקט דוקא אזרח שהוא לשון תושב, לפי שבזמן אסיפת התבואה מן השדה כל אחד רוצה לילך מן השדה לתוך ביתו לישב בו ישיבה של קבע, וחששה התורה אולי ע"י ישיבת קבע ירום לבבו כי מצאה ידו כביר וישמן ויבעט. על כן נאמר כל האזרח, הרוצה להיות כתושב בעוה"ז ולא כגר, אליו צוה ה' לצאת מדירת קבע לדירת עראי כדי שיכיר בפחיתות ערכו שאינו בעוה"ז כי אם גר וכו', ועי"ז לא יבטח בצל קורתו כי אם בצל שדי יתלונן וכו'. ע"כ עיי"ש. וע"ע ביערות דבש (ח"א, דרוש ו'), שהסוכה מלמדת לאדם שכל חייו יריש שנמצא הוא בדירת עראי. עיי"ש באריכות. ומחמת כן בא לידי הכנעה וענוה.

וכתב החיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת ו' אות ד) בשם המקובלים, שבאומרו (תהילים צ"א) "מזמור יושב בסתר עליון" יכוין להינצל מקליפת "יפ"ת בר עש"ר", הרמוזה בראשי תיבות הפסוק (פסוק י"ב): "ישאונך פ'ן ת'גוף ב'אבן ר'גלך על' ש'חל ו'פתן", ויש לפרש, כי הסוכה מחמת השראת השכינה שבה, זוכה על ידי זה להכניע את קליפת עשו שגורמת לו לייפות עצמו ולהתגאות ח"ו.

נמצא כי הסוכה ממשיכה על היושב בתוכה, גבורה עשירות חכמה וענוה, ומחמת כן נעשה ראוי לזכות לנבואה.

הגאון רבי חיים פאלאג'י צוק"ל בספרו נפש חיים (מערכת ש' אות ג"ט) מביא קושיה: קיימא לן אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, והקשו על זה, דאם כן איך משכחת לה נשים נביאות כשרה אמנו שהיה אברהם אבינו טפל אליה בנבואה (ויש לציין שמצינו בגמרא במגילה יד., ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל וכו'. שבע נביאות מאן ניהו? שרה מרים דבורה חנה אביגיל חולדה ואסתר), שהרי נשים ליתנהו הני תלת מילי, דחכמה ליתא שהרי נשים דעתן קלה (שבת לג:) וליתנהו בתלמוד תורה ואין חכמה לאשה אלא בפלך (יומא סו:) וגבורה גם כן לית להו לנשי דאינהו תשושות כח (רש"י יומא ע"א. וחולין צ"א). ועושר הא נמי לית להו דמה שקנתה אשה קנה בעלה (זויר כד:)?

והביא את תירוצו של הרב מנחת כהן שתירץ, דהחכם הוא הרואה את הנולד, ועשיר הוא השמח בחלקו וגבור הוא הכובש את יצרו.

אולם הגאון רבי אליהו הכהן ז"ל בעל שבט מוסר בספרו מדרש אליהו (דרוש י' דמ"ו ע"ב) הקשה עליו, שהרי הנו תלת מילי ממש רבינו ע"ה למדו, וכולם חכמה גבורה ועושר הם בפועל ממש. ולכן כתב לתרץ בדרך אחרת, דכשהנבואה בלי הפסק אז בעינן הני תלתא, אבל לפרקים לא בעינן כולי האי, ובשרה לפרקים כשבאה אליה הנבואה היה אברהם טפל לשרה.

לפי דבריהם יש לפרש ולומר, שלכן אף אשה פטורה ממצות סוכה, שכן לכאורה מצד ההלכה היה מקום לחייבה, כי על אף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, אולם עדין שייך לומר בהם הטעם של "אף הן היו באותו הנס", כשם שנאמר טעם זה אצל ארבע כוסות (ובאמת שהקשו זאת כבר התוס' בפסחים קח: ד"ה היו, ותירצו, דטעמא דאף הן היו באותו הנס זהו סברא לחייב רק במצוות דרבנן ולא במצוות דאורייתא).

אולם לפי דרכינו יש לפרש ולומר, שמכיון שסגולת מצות סוכה להביא לרוח הקודש ונבואה, וטעם זה אינו שייך אצל הנשים, לכן פטרו אותן ממצות סוכה.

וכתב רבינו חיים בן עטר בספרו הקדוש אור החיים (וירא כ"ב, סוף פסוק י"ז): "לזה תמצא שאמרו רז"ל על ישראל שלא הושלל אחד מהם מנבואה וכולם מוכשרים לדבר זה". נמצא כי כל אחד מאיתנו יש בו פוטנציאל של כוח נבואי, אלא שמתפקידנו להוציאו מן הכח אל הפועל, וזאת ניתן על ידי מצות סוכה.

נסיים, כתב הטור (או"ח סימן תי"ז) בשם אחיו הר"ר יהודה, ושנים עשר ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים. ע"כ. ולשיטת הראב"ד חודש תשרי הוא כנגד שבט בנימין. אשר הוא זכה שהאולם וההיכל ובית קדשי הקודשים יהיה בחלקו (מגילה כו.), ולכן אף חודש תשרי מסוגל מצד עצמותו להשראת השכינה בבית המקדש.

ולפי זה יש לתת טעם לשם חודש "תשרי", כי יעקב אבינו בירך את בנימין (ויחי מ"ט, כ"ז): "בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד ולערב יחלק שלל", ובתרגום: "בארעיה תשרי שכינתא ובאחסנתיה יתבני מקדשא וגו'". ואם כן שמו של החודש "תשרי" הוא מלשון "תשרי שכינתא", שחודש זה מסוגל לקיום ברכתו של יעקב אבינו את בנימין, להשראת השכינה בבית המקדש.

יזכנו הקב"ה עוד החודש הזה תשרה השכינה בבית המקדש, בביאת משיח צדקנו אמן.